

פך השמן הלא־טהור: זלזול בקודש – או מסירות נפש?

מאה שנים מלאו בסתיו החולף להולדתו של משה שמיר, מענקי הספרות שידעה הרוח העברית. שמיר היה רב־אומן בראוריו, שהעמקתו במקורות היהודיים הקדומים, בהזינה את כוח־היוצר שלו, העמידה את תולדות עם ישראל בארצו במראה־חזון חי, חריף ומעורר מחשבה. סיפורו על חג החנוכה הראשון, "פך אחד של שמן", שהתפרסם ערב חנוכה תשט"ז, מדגים זאת להפליא. ובכל זאת, מתוך מה שנראה לי כקוצר הבנה וקוצר פתיל, הותקף בחריפות ועורר מהומה.

משה שמיר נולד בצפת לאריה ואלה שמיר, מאנשי העלייה השנייה, שהתגוררו במושבה הסמוכה ראש־פינה ועבדו כפועלים. בהיותו בן שלוש ירדה משפחתו לגור בתל־אביב, שם למד בבית הספר תל נורדאו ובגימנסיה הרצליה. שמיר הצעיר עשה את דרכו במחוזות הציונות הסוציאליסטית: השומר הצעיר, הפלמ"ח וקיבוץ משמר־העמק. אך בתקופת "התרנונות והתרוממות רוח והרגשת גדלות טבעית ואמיתית, חוויה לאומית כוללת, שדורנו לא הורגל בה וכוחנו קצר מכנותה בשם" – כפי שתיאר שמיר לימים את הזמן שלאחר מלחמת ששת הימים – עם נתן אלתרמן את התנועה למען ארץ ישראל השלמה. במסגרתה אף הצטרף לחטיבת לע"מ בליכוד ושימש מטעמה חבר הכנסת התשיעית. בעקבות הסכמי קמפ־דיוויד, שהוא ראה כטעות פטאלית גם שנים רבות אחר כך, פרש מהליכוד והיה ממקימי מפלגת התחייה.

יש אומרים שמלחמת ששת הימים הייתה נקודת המפנה בהשקפת עולמו של שמיר, ויש המקדימים אותה בשנים, ויש המייחסים את התמורה לאופיו המרדני של מי שעוד ברומן הביכורים שלו 'הוא הלך בשדות' ב־1947 לא חשש לתאר גם צללים בחיי הקיבוץ ולטעות מתווי "הריאליזם הסוציאליסטי", ועורר מורת רוח שגרמה לו לעזוב את הקיבוץ ולמו"לים שלו בספריית הפועלים להקפיא לשמונה חודשים את הופעת הספר. כך או כך, נטייתו הלאומית המובהקת של שמיר, והתמצאותו הגוברת והולכת בשבילי הספרות התלמודית, ניכרו כבר

מראה חזון חי של תולדות ישראל בארצו. משה שמיר בביתו //
באדיבות המשפחה

ביצירותיו המוקדמות, ועוד יותר מכך ברומנים ובסיפורים ההיסטוריים שלו משנות החמישים. הוא עצמו, בריאיון ל'מעריב' בערוב ימיו (1.6.2001), ייחס את התעוררותו למלחמת ששת הימים; אך בהזדמנויות אחרות הרבה לספר על מקור היקסמותו הראשונה מההיסטוריה הקדומה של עם ישראל: הטיולים של בית הספר ותנועת הנוער בילדותו ובנעוריו.

שמיר היה סופר רבגוני, מחזאי, פובליציסט, מרצה, מבקר ועורך במדורי ספרות בעיתונות ובכתבי עת. שנים ערך את מדור הספרות במעריב. תהילתו הגדולה באה לו במיוחד מכתביבתו הספרותית בשנות החמישים, אז כתב בין השאר את יצירתו המונומנטלית על המלך החשמונאי ינאי 'מלך בשר ודם', שלִלְלוּת העִכְכְּתִי ראויה להערכה

רבה בהרבה מזו שזכתה לה – אך שגם היא גדולה מאוד. גס ביקורות קטלניות נכתבו על הספר. אך שערורייה גדולה במיוחד עורר כאמור דווקא סיפור קצר שלו, 'פך אחד של שמן' – שפגע בכיכול באחד היסודות היקרים ללב האומה, נס פך השמן של חנוכה.

'פך אחד של שמן' התפרסם לראשונה בעמודי הספרות של 'הארץ' בכ"ד בכסלו תשט"ז, 9 בדצמבר 1955. העיתון בישר על כך בעמודו הראשי, ואף סיפר כי שמיר תרם את שכר הסופרים ל"קרן המגן": מגבית חירום שנערכה בשנה ההיא לצורך רכש לצה"ל, וכי העיתון הגדיל לשם כך שכר סופרים זה.

הסיפור, הכתוב בלשון חכמים המשובצת עד גדותיה במונחים משנאיים מעולם המקדש, מציע פענוח ריאלי ונועז לנס חנוכה. כאשר מנפצים הכוהנים בחמת זעם את פכי השמן במקדש שהיוונים נגעו בהם או פגמו, שמן הנחוץ כאוויר לנשימה הן לקיום עבודת המקדש, הן לקיום נפשם של תושבי ירושלים השרויים ברעב – כוהן צעיר ושמו חנן נוצר פך אחד. מתוך תשוקת קודש וחרדת חטא כאחד, יודע ואינו יודע מה הוא עושה, הוסיף בלילות בהיחבא שמן מן הפך הזה למנורת המקדש העומדת לכבות. סופו של הסיפור מסעיר, ופנים לו לכאן ולכאן; הוא מזכיר את סיפורם של נדב ואביהוא.

קוראי הימים ההם, לאומיים־נלהבים אולי אפילו יותר מעיתונם, ראו בסיפורו של שמיר – המטיל ספק באופיו של הנס ובצדקת פסילת השמן – פגיעה בדת, במסורת, ואף באתוס הלאומי. כעבור כשלוש שנים, משזכה משה שמיר בפרס ביאליק היוקרתי, תבע סגן ראש

עריית תל־אביב ואיש הפועל המזרחי אברהם בויאר מוועדת הפרס שלא להעניקו לשמיר, בגלל הסיפור, ומשלא נענה החרים את מעמד חלוקת הפרס – ואיתו שאר נציגי המפלגות הדתיות ומפלגת חרות. "עלבון צורב בקודשי האומה", הגדיר בויאר את הסיפור ואת הפרס.² גם מבקר הספרות גדעון קצנלסון גינה בתוקף את חלקו הראשון של הסיפור.³ קצנלסון ראה בו המשך לתופעה שכינה "פרישמאניות", על שמו של הסופר דוד פרישמן, שבסיפורי המדבר שלו ראה את חוקי התורה כמסווה לדרכם של המנהיגים לנהוג לפי שרירות ליבם הרע ותאוותם הנפסדת. שמיר הושווה לפרישמן גם בעיתון "שערים" מבית פועלי אגודת ישראל. עורך העיתון יהודה נחשוני תקף את שמיר ואת נשיא המדינה יצחק בן־צבי שכמה חודשים קודם נכשל באותו חטא בהסבירו את הנס שהראה אליהו על הר הכרמל בכך שהמים ששפך היו נפט.

ולא רק דתית הייתה המחאה. קוראת 'הארץ' נחה הופמן שן הרגישה פגיעה לאומית. במכתב למערכת הביעה זעזוע: "למי דרושה יצירה זו? הלא המנורה שייכת לאותם הסמלים המעטים שיש להם תוכן דתי ולאומי כאחד, וסמל – כידוע – מאחד".⁴ יומיים לפני התפלא קורא אחר, ד"ר פנחס וייסמן: "סיפור זה היה כנראה מיועד לעיתון השומר הצעיר 'על המשמר' ונתגלגל משום מה להארץ" – בימים ההם עיתון "אזרחי" המבטא את מרכז המפה הפוליטית.

האומנם זהו סיפור של עלבון, חילול וביזוי? בפסקאות הבאות אדון בקצרה במשמעויות הסיפור מבחינתן הדתית; מובאים בהן רבים מפרטי העלילה, ועל כן מומלץ לקוראן אחר קריאת הסיפור.

דומה שבלב הרתיעה מדרכו של שמיר בסיפור זה נמצאת ההסתייגות מאמינים רבים מרצינוליזציה של המופלא. באופן אינטואיטיבי מצלצל הדבר כפקפוק, בואכה כפירה, בכוחו של הא־ל. אלא שאפילו לפני העידן המודרני, לא מעט מגדולי התורה בימי הביניים, בעיקר אלו האריסטוטליים, שאפו למזער את היסוד העל־טבעי בניסים הנזכרים בתורה, ונטו לפרשם בדרכים אלגוריות. בכך לכאורה גם הפחיתו בערכה של המסורת שראתה את נס פך השמן כיוצא דופן בעל־טבעיותו. הדוגמאות רבות. רב סעדיה גאון מיאן להכיר בדיבור הנחש בגן עדן ואתונו של בלעם, והסביר שמלאך (שהוא חלק מהטבע, להבנתו) דיבר בעדם. את השטן בספר איוב ראה רס"ג כאדם שנתקנא באיוב. דון יצחק אברבנאל הסביר את כל עשר מכות מצרים כתופעות שבגדר הטבע. ועוד כהנה וכהנה.

אך גם אם אין למאמין סיבה ממשית להירתע מהיחס לנס, מחשבותיו ופעולותיו של חנן מאתגרות את המחשבה הדתית מבחינה אחרת.

האומנם, תוהה הסיפור, כל מגע של גוי בפך שמן צריך לפסול אותו, גם במחיר המשך השבתת המקדש? [על כך יכולה להתווסף, דווקא בקרב יודעי הלכה, עוד תהייה: והרי הכלל ההלכתי לגבי קיום קורבנות הציבור במקדש הוא ש"טומאה הותרה בציבור", או לפחות "טומאה דחוייה בציבור", אפילו טומאת מת, ומכאן שלא היה הכרח בפך שמן טהור].⁵ וגם אם כן, האומנם נכון לשחת את השמן ולא להשתמש בו לצורכי הגוף בשעת צרה? תהיות אלו דומות לאלו שהעלה שמיר ביצירות אחרות שלו מן השנים ההן, 'מלך בשר ודם' הסיפור 'על סוסו בשבת'.

מבחינה זאת, הסיפור מחולק לשניים. תחילה מועמדת במבחן בעיקר האתיקה של פסיקת ההלכה; בהמשך, הגיבור ומחבר הסיפור מהרהרים בקול על תפיסת הרע והטוב היהודית.

בחלק הראשון מפורטת הרגשתם המתקוממת של רבים מן הלוחמים, שלמרות הרעב הנורא שאליבא דשמיר שדר בירושלים, הוטל עליהם לנפץ אל התהום את פכי השמן הטמאים, אך המלאים, שבבית המקדש. "פכים אלה יש בהם כדי פרנסת כמה וכמה ימים לכל אחד מאיתנו", אמר אחד מזקני הלוחמים. שמיר מציג את הלכות הטומאה והטהרה, ולפחות את פסיקת ההלכות, כדבר שבא על חשבון דלת העם בשעתה הקשה. והמשימ לב חושד כי מוביל הקו המחמיר, זה המביא להשמדתו של השמן היקר, היה מזקני החסידים; שמה החסידים הם הנגדה ללוחמים.

בעומק רב ובכישרון ספרותי מזקן שמיר את הדילמה היסודית במכתמו של חנוך, "ריבונו של עולם, את הטהור תבקש וגם הטמא לך יהיה?" בכך גם נגע בדילמת החלק השני של הסיפור, מהו טהור ומהו טמא. שמיר, שאולי החזיק בהכרעה לדילמה זו, מסכם כך סמוך לסיום הסיפור: כי נסתלקו גבולין, כי זה אשר לשמו בערו הנרות לא היו לפניו לא קודש ולא חולין, כי השמן הבוער לשמו טהור הוא, אך אם טמא, והשמן שאינו לשמו – בטומאה הוא בוער, אך כי טהור". כלומר, הרע והטוב אינם תלויים בבחינות אובייקטיביות אלא כל מעשה יכול להיות רע או טוב, ותלוי רק בכוונתו של העושה.

אכן, הכוונה אצל משה שמיר עיקר היא. אפשר לומר כי כל יצירת חייו היא פירוש לנקודה אחת שהוארה לו. "כשאני מביט לאחור על 15 הרומנים שלי, גם על הכתיבה הפובליציסטית והמסאית שלי, אני יודע שאני נמשך לדמות של הגיבור, של האדם המוכן ללכת עד הסוף ולהשליך את נפשו מנגד למען מטרה שנראית בעיניו מוחלטת, עליונה ונעלה", אמר בריאיון הנזכר ל'מעריב'. בפרט הרבה לדבר על

העקדה. "סיפור עקדת יצחק הוא הסיפור הגדול ונורא־ההוד ועמוק־
המשמעות מכל הסיפורים שבעולם", כתב. "הוא סיפור דורנו, הוא
התא צר־הכתלים שְׁאֵל אֵין־פתחוֹ אנו מנפצים את ראשינו".⁶ גם
בסיפור שלנו, חנן החש את היד היורדת לקחתו אינו יודע פחד.
לימים, ברומן הביוגרפי 'יאיר', שב שמיר אל מצוות החנוכה, וְשָׁם
בפיו של גיבורו אברהם שטרן הסבר לטעם שמונת הנרות: לא נס פך
השמן, אלא זכר חנה ושבעת בניה, שמונה נפשות אמיצות שהעדיפו
מוות על פני עבדות.⁷

אכן, יותר ממה שגישתו של שמיר כאן קרובה למושגים כמו "רחמנא
ליבא בעי" או "עבירה לשמה", או לגישות רוחניות־מיסטיות,
קרובים הדברים לרוח מילותיו של הראי"ה קוק בסיום תשובתו
המתחבטת על היחס לנפילתם של חלוצי ארץ ישראל; מילים
שמצידין מיטיבות להכיל את מסר החלק השני של הסיפור. וכך כתב
הראי"ה: "תחתונים הללו, אשר מצד אורחות חייהם של בני גילם
והלך רעיונותיהם הנם מושפלים כל כך בעיני המון רבה של האומה,
אשר בעד תקוותה באו עד כדי מסירות נפשם, כמה הם למעלה,
במעלת קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים".⁸ במסירות נפשם
זו הם מבטאים שיא ערכי: השלכת הנפש מנגד למען מטרה הנראית
בעיניהם מוחלטת, עליונה ונעלה. זהו, בעיני שמיר כבעיני הרב
קוק, ייחודו של הדור המגשים את הציונות בארץ. "דור כזה היוצא
להורג, בעוז נפש בשביל מטרות שהן נשגבות לפי דעו (דעתו)",
כתב הראי"ה, "...לא יוכל להיות שפל, אפילו אם המטרות הן
לגמרי מוטעות, אבל רוחו הוא נשגב, גדול ואדיר".⁹ בקצרה אפשר
לומר שזו דחייתו לטענת "העגלה המלאה והעגלה הריקה". בשולי
הדברים יש להרהר על משמעות הערכיות שבמסירות נפש. האומנם
היא תמיד הביטוי העילאי למסירות ולמשמעות? האם אין מקרים
שבהם זהו ביטוי להעמדת ערכי הכבוד והגבורה מעל לערך החיים?

הראי"ה הוא גם אשר הבין גם את "דמעת העשוקים"¹⁰ המאפיינת
את החלק הראשון בסיפור, כגון בדבריו "אסור ליראת שמים
שתדחק את המוסר הטבעי של האדם, כי אז אינה עוד יראת
שמים טהורה".¹¹ גישה זו אינה מקובלת על כולם. מפורסמת למשל
המחלוקת בתלמוד (ברכות לג ע"ב) על הטעם לכך שמשתיקים
את מי שרואה במצוות שילוח הקן ביטוי לרחמי האל; לכאורה זו
מחלוקת בשאלה אם טעמי מוסר המובנים לנו תופסים בהבנת
דרכי האל. "חד אמר: מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית, וחד
אמר: מפני שעושה מידותיו של הקב"ה רחמים, ואינן אלא גזרות".
כתפיסה זו האחרונה הכריע הרמב"ם במורה נבוכים (ג, מו).

ספרות ענפה נכתבה על היחס שבין הדת למוסר האנושי. בתוכה שמור מקום מיוחד לקושי שהעלה משה שמיר בדבר כלות מזונם וממונם של ישראל בשעת רעב.¹² המדרש¹³ מגדיר כדברי ליצנות טענה שהוא מייחס לקורח: סיפור על אלמנה ענייה שאת כל חלקי הרחלה שלה הצליח אהרן הכהן לתבוע לעצמו על פי מצוות שונות בתורה. ידוע גם הסיפור על מרים בת בִּלְגָה, שעל פי אחת הגרסאות היא ומשמרת הכהונה שלה נענשו על שקראה אל המזבח בעת שנכנסו היוונים להיכל "זאב זאב, אתה החרבת ממונן של ישראל ולא עמדת להם בעת צרתם".¹⁴

ואולם נראה שאין הבעיה בטיעון עצמו אלא בצורתו. לכן יכול המדרש לדרוש לגנאי את דוד המלך, "שבא הרעב בימי דוד שלש שנים והיה לדוד כמה תסבריות צבורין כסף וזהב מה שהיה מתקן לבניין בית המקדש, והיה צריך להוציאו להחיות את הנפשות, ולא עשה כן; אמר לו האלהים, 'בניי מתים ברעב ואתה צובר ממון לבנות בו בניין?! לא היית צריך אלא להחיות בו נפשות'".¹⁵ ובעוד כמה מקומות לגבי המקדש עצמו כתבו על חיסכון מטעמים אלו. כך, בדרכי פסיקת ההלכה על בדיקת מום בבכור־בהמה יכול להתקיים דיאלוג תנאי כמו זה: "אמר לו ר' עקיבא לר' יוחנן בן נורי, 'עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל?' אמר לו רבי יוחנן בן נורי לר' עקיבא, 'עד מתי אתה מאכיל ישראל נבילות?'"¹⁶ ובכלל, ראוי לציין שקיים מעמד מיוחד בהלכה, שבעקבות הקורונה עלה באחרונה בשיח הציבורי, המגדיר את ממונן הרבים כפיקוח נפש.¹⁷

קשה אפוא לראות בסיפורנו חירוץ וגידוך, ואפילו לא הטחה כלפי המסורת ודברי חז"ל. ודאי שבשאר כתביו של שמיר – להבדיל מכתביהם של סופרים מוקדמים יותר, כמה מסופרי ההשכלה וההולכים בדרכם הסאטירית, שנרמזו בהתייחסותו של קצנלסון לפרישמן – קשה לראות עוינות כזאת. קל ונכון יותר לראות בסיפור שלפנינו בקשה ותשוקה להבעיר לשם ה'; לבוא אל הקודש ולהיעקד בלבוש בשר ודם.

משה שמיר נפטר בג' באלול ה'תשס"ד. הוא היה נשוי לצביה ואב לִעֲנֹוּלָה, יעל ואלי, שבאדיבותם מתפרסם כאן מחדש סיפורו.

אליעזר פויכטונגר

אליעזר פויכטונגר הוא חוקר עצמאי במכון תורת המדינה.

1. ראו על כך במאמרו של ידידו של שמיר פרופ' הלל ויס, "התקבלות מלך בשר ודם בזמן פרסומו", נתיב 119, נובמבר 2007.
2. "פרס ספרותי או שוט?" הארץ, 26.12.1958.
3. "פך אחד שמן של מ. שמיר", דבר, 13.1.1956.
4. "נס חנוכה", הארץ, 20.12.1955.
5. על קושיה זו, על עצם הצורך בנס חנוכה, ניתנו כמה וכמה תשובות. כך למשל בעל "פני יהושע" אומר שאכן לא היה צורך בשמן טהור, והנס נועד להודיע חיבת המקום על ישראל. דניאל שפרבר ואחרים פירשו שטומאת השמנים הייתה שימושם לעבודה זרה; ראו ספרו מנהגי ישראל: מקורות ותולדות, חלק ה, ירושלים: מוסד הרב קוק, תשנ"ה, עמ' א-יג.
6. "אדיפוס ואברהם", בתוך שמיר, בקולמוס מהיר, מרחביה: ספריית פועלים, 1960.
7. משה שמיר, יאיר – אברהם שטרן: חייו, מלחמתו, מותו: רומן ביוגרפי, לוד: זמורה ביתן, 2001, עמ' 43.
8. "על במותינו חללים", מאמרי הראי"ה, ירושלים: תשמ"ח.
9. הראי"ה קוק, "מאמר הדור", אדר היקר, ירושלים: מוסד הרב קוק, עמ' קיא.
10. ראו ויקרא רבה (וילנא), אמור פרשה לב. וראו גם בווהר, סבא דמשפטים (שמות קיג, לא).
11. שמונה קבצים א, עה.
12. ראו אבי שגיא, יהדות: בין דת למוסר, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 2006, עמ' 61–64.
13. מדרש אגדה (בובר) במדבר, קרח, פרק טז.
14. תוספתא, סוכה ד, כח.
15. פסיקתא רבתי (איש שלום), פיסקא ו: ותשלם כל המלאכה.
16. בכורות מ ע"א.
17. ראו נריה גוטל, "דמים ב'דמים' נגעו", מכת מדינה, מרכז תורה ומדינה, 2020.

פך אחד של שמו

כשנכנסו יונים להיכל טמאו את כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאים ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל ובהודאה. (שבת כא ע"ב)

ימים ראשונים לאחר שעלו יהודה וגיבוריו וכבשו את הר הבית, לא השגיחו הרבה במי שנכנס ויוצא בהיכל. אחד כוהנים ואחד ישראלים עשו מעשיהם בחיפזון ובמסירות-הנפש, ואיש לא שאל את אחיו מה לך שאתה יוצא ובא במקום קדוש זה. המעשים שנצטרכו לעשייה גדולים היו מכוח עושיהם, והימים קרים היו וקצרים ומחותלים באפולולית, ומזון לא היה לסעוד את הנפש.

מנגד, לפאת דרום, עוד החזיקו צוררי-ישראל במצודת-חקרא, ואף שחנו עליה סביב המשובחים בגיבוריו של יהודה, עדיין תלויים היו ומאיימים בחרב התלויה על עורף. כל דרכים שבאו מן המדינה היו שוממות, לא הולך ולא רוכב, ואין יודע מי יבוא בהן ראשונה – המון-גאולים חוגג או שמא גדודי-נקם של יוונים.

כמדומה, לא שלמה ישועת ירושלים, והלב מבקש היה סימן ואות אימתי תשלם ישועתה. לא בשמחה ובמצהלות חג חזרו והקימו חורבות העיר. בזעם-אבלים, בחמת-קנאות הקימון. עוד ציפו לאות. מתוך אפולוליתם של ימות גשמים וקרה ציפו לאור.

הכול נשאו עיניהם לבית-הבחירה, שהרי עד שלא תהא העבודה כתקנה לא יהיה האות. בחיפזון ובמסירות-הנפש טיהרו את הבית, אלה מבערים הטמא ואלה מכניסים הטהור. עקרו אבני-המזבח ששיקצו יוונים, עד אחת עקרון, ומשגלגלון אלה ללשכה נידחת שבקן צפונית-מזרחית, בשביל לגונן עד יבוא נביא, יצאו אחרים לחפור אבנים בתולות ממקומן בהר ולהעלותן למרומי ההיכל. בין היוצאים להביא אבנים חדשות למזבח, והם צמדים על כל אבן, היה נער מנערי-החיל, אשר ראה מלחמה וראה פני מוות, חנן שמו.

"חיידך", אמר לחברו, "אילו בא כזית לפי – לא הייתי נצרך לעזרתך בשביל לגלגל אף גדולה מזו, אף עשרת מונים גדולה מזו".

האבן נתלחלה במטר ונשמטה מבין אצבעותיהם הקפואות של מוליכיה והייתה חובלתן על כל טלטול, עד שלא העלוה על גבי הבהמה. משחזרו והורידוה מעל גבי הבהמה בהגיעם להר-הבית נתחזק הגשם, ומשנכנסו לעזרת-כוהנים ביקשו להיחבא שעה קלה מתחת לכרכוב, אך למראה חבריהם, שלא חדלו על אף המטר ממלאכתם בביעור עשבים שוטים וסבכי-קוצים, מהם לאורך הכתלים, ומהם בתוך החצרות – הוסיפו לגלגל את האבן עד למקום שהורום לעמוד. איש לא השגיח בהם שהם מפסעים בעזרת-כוהנים כבתוך שלהם. אחרים היו מושכים ומוציאים גרף של עפר וסחי מתוך האולם, אחרים גובבו בקרן-זווית גל של פכים גדולים וקטנים, פכי-שמן שנטמאו.

המזבח כבר קרוב ששְלמה מידתו, החצרות טוהרו ונסתחפו במי-הגשמים, בעסק גדול הכניסו להיכל מזבח-הפנימי של קטורת, אשר השיגתהו יד יהודה באחד מבתי העיר העליונה, והתירוהו חכמים וקידשוהו כוהנים. משלא נמצאה מנורה נמצאו להם שבעה שפודים של ברזל תחתיה. באו וקבעום מעל לאבן אשר שלוש מעלות לה, אבן-המנורה, חיפום בעץ מפני הכבוד ונתנו בראשם שבעה נרות. לא נצרכו אלא לשמן.

שבו ופקחו אותו גל של פכים גדולים וקטנים, שמא נתעה לביניהם פך אחד של שמן טהור, שחותם כוהן גדול טבוע עליו ופוקקו. היו בהם פכים ריקנים והיו בעלי שמן, והיו אף מלאי-ברכה – אך טהור לא היה בהם. בין הפוקחים את הגל היה חנן. נטל פך והיה ממשמשו ומטלטלו לשמוע שִמְנוּ בטרם העז לתת בו עינו, והייתה תפילה מחלחלת בליבו: יהי פך זה מִפְּכִים חתום, לא באה בו טומאתם. אך משהעז ונתן בו עינו – היה הפך מנוקב או פתוח או קטום-זרבובית, ומכל מקום טמא, יד-ערלים הייתה בו.

נתעכבה הגאולה. יצאו לבקש בירושלים והפכו כל בתיה, העניים והעשירים, ולא מצאו. עיר רעבה הייתה היא, עיר גזולה וחמוסה. לא עיסה של סובין בה למאפה ולא חררית של גללים לבער, ואין צריך לומר שמן למאכל או למאור. אילו ידעו: שם, עם הנצורים במצודת-חקרא, מונח פך אחד בחותמו של כהן גדול – כבר הרסו והבקיעו לתוכה ואין להם עוצר, אך בידוע: כל שמן שהייתה בו יד נוכרים טמא הוא לישראל, קל וחומר לעבודה. יהודה שלח לכפרים שאצל העיר, ועד שיחזרו השליחים הוסיפו להפוך בעיר עצמה. לא מצאו, ולבסוף חזרו גם השליחים וידיהם ריקות. הימים ימי חורף, זה כבר תם המסיק, נתרוקנו בתי-הבד. מעט השמן אשר

חררית: כעין עוגה קטנה. כאן:
צירור יבש של גללי בהמה.

לא חמסוהו חומסים היה לאוכלה או ניתן בקמח או הוצק כמו כף לרכך מכת-דווי. נתעכבה הגאולה.

עמד חנן בין חבריו, ורובם זקנים הימנו בשנים, והיה מרעיד עמהם בחבורה, מהצינה ומהגשמים ומהיאווש. אף יותר מכך – מן הרעב.

“פכים אלה”, אמר אחד מזקני הלוחמים, “פכים אלה יש בהם כדי פרנסת כמה וכמה ימים לכל אחד מאיתנו!” ובאומרו כן הושיט ידו לעבר גל פכי-השמן הנפסלים, אשר רבץ באשר הניחוהו פוסליו.

“חס ושלום מבקש אתה לאכול טומאה זו?” הזעים עליו חברו קול של תמיהה.

“תן לי בידי הין של שמן – ולסוף שעה אני חוזר עם סאה של קמח, עם צרור של עצים, עם זוג גוזלות”, טען כנגדו בעל-הטענות, וכבא לחזק דבריו פירשם פרש היטב: “אין אנו חסרים בעיר זו עמי-ארצות ואספסוף ואנשי שוק-התחתון שישקלו לידך כל הון שבעולם עבור כל שמן שבעולם”.

“זמה נעשה בה בטומאה זו?” סייע בידו בעל דעה שהאריך לשקול הדבר בדעתו עד שהכריע על דרך השאלה: “מה נעשה בה – לארץ נשפכנה? הן לא לעולם ישבות גל זה שביתתו בְּעֶזְרָה”.

“לא לעולם ישבות, כי היום נשמידנו”, הרים עליהם אחד מזקני החסידים את קולו, ומייד הוסיף וכיוון דבריו לכל אותם שהתחילו מתקבלים, ובאים לשמע הצעקה: “כל זמן שטומאה זו שוכנת לנגד עינינו – הריהי מטמאה את נשמותינו. השמד נשמידנה ובוזה הרגע. שמן זה שהוא מגואל בדמיהם של ישראל, בדמיהם של תינוקות כשרים ונשים טהורות – שמן זה לא ייגע בו אדם מישראל. ארור הנוטל הימנו טובת הנאה, ארור הנוטל הימנו פת, ארור המציל נפשו בו”.

מייד נענה לו קול המיה גדולה מקרב הציבור הנקהל סביב ומייד התחילו קופצים על הגל ושומטים את פכיו ואצים עד אל החומה המזרחית ומטילים כל אותם אוצרות של שמן אל פי התהום.

בין האצים להביא כליה על פכי הטומאה היה גם חנן. אץ וגורר פך ושניים וממהר עד אל החומה ומטפס על גביה בזריזות – ומטיח הפכים אל הסלעים ורואה בהתנפץ הפך לרסיסים ובהינגר שמנו. כמין רציחה הייתה בהם, במנפצי הפכים, כמין תאוות נקם. כיצורים שיש בהם נשמה היו הפכים, כמתחננים על נפשם, על שמנם הטוב. עד מהרה נתמעט הגל, ומשאץ חנן באחרונה נתפש בכפו פך אחד נאה במידתו ונאה במראהו, נתן בו עינו וראה שלא היה בו פגם, לבד מחותמו של כוהן גדול שהותו מעליו

בחבטה, ופיו שהיה פתוח. אף הוא מן הטמאים, ואף על פי כן דבקה בו נפש חנן, חס לו מלנפצו.

נתעכבה ריצתו והיה ממשמש את פכו ואומר תפילה: ריבוננו של עולם, טול ממני פך טמא זה ותן לי טהור תחתיו ואתננו לך. עד שטיפס על גבי החומה כבר לא היה עמו איש. תלוליות-תלוליות נערמו שברי החרסים בתהום למטה. נצנץ השמן השפוך כנגד אור החמה. אחרון ומיותם דבק פכו האחד אל חיקו. סאה של קמח, הגה חנן בליבו, צרור עצים, זוג גוזלות. ריבוננו של עולם, אמר, את הטהור תבקש וגם הטמא לך יהיה?

רק משריד לעיר ופכו מוצנע בין כסותו לבשרו התחיל מבין להיכן פך זה מוביל אותו. משעה לשעה גברה אימת-מעשהו בליבו. בשוק התחתון, במבואי החנויות, בפתחיהם של נחתומים – עמדו חבריו. סובבים היו ומבקשים פת לשבור רעבונם ובלא אבק של חשד קידמו חברים בשמחה וזימנוהו שיהא סובב עמהם. אי אפשר היה לו להוציא את פכו מחיקו. סבב וראה פת אפוייה – אך לא היה עשוי להציע שמנו עבודה, עמד מול מוכר הגוזלות – וידע כי לאבן יהיה בלעזו בפיו. נתלווה לתהלוכה של בני-אדם הרבה ולמד כי את מתיהם הללו מלווים לקבורה מחוץ לחומה, עשרה כאחד עשרה כאחד, מפני ריבוי המתים ומיעוט הקברנים.

נדחק לצדדים ונשמט מפניהם. עד שלא בא לכל מקום התחיל בורח מכל מקום, מרחוב לרחוב וממבוי למבוי. לבסוף ראה ילדה רכה נוברת באשפה ואינה מעלה דבר. כנדחף על-כורחו קרב אליה והושיט לה פך שמנו. נתנה בו עיני בהלה ומייד קפצה על רגליה, כמבקשת לברוח. "טלי", הושיט לה הפך בשנייה.

נרתעה לאחוריה, כאילו הטיח שָׁרֵץ בפניה. הניחה שתברח ופולסין של אש רוצעים את ליבו: על ילדה רכה מבקש אתה להטיל טומאה שבידיך? עליך, עליך טומאתך ועונשה. אין מפלט למועל בחרם!

כנרדף שב ואץ לעלות לבית-המקדש, והפך צורב בשרו מתחת לכסותו הדקה. עודו מטפס על החומה המזרחית, הכהו הסֶפֶק: הבנה ימחה חטאו? עכשיו, לאחר שחפזו עליו יצרו ומָעַל בחרם וביקש לו טובת הנאה מן הטומאה – עכשיו יבוא וינער ידיו ולנקי ייחשב?

מהיסוס שבלב להיסוס שברגל. עצר על עומדו, ואחר-כך ירד, ואחר-כך שב להלך בחצר הרהיבית. עד שלא בא לכל פינה התחיל בורח ממנה. מהרה-הבית לעזרת נשים, ומעזרת נשים לעזרת ישראל.

עוד אימתו מפרכסת בליבו – ופרכוס גדול הוטל בעזרה. אדם אחד פרץ

פולסין: שוטים, רצועות מצליפות.

מלשכת פלהדרין והיה מצעק ומנפנף בידי, ואחרים נתלהקו עליו מכל דבר, והוסיפו בגרונם את מה שהחסירו ברגליהם. קפץ אף חנן לאותו מקום ושמע כי נושע ישראל, נס גדול עשה לו ריבונו – פך קטן של שמן, שהיה מונח בחותמו של כוהן גדול, נמצא בלשכת פלהדרין, כשהוא חבוי ומוצנע מאחורי תל של סחבות וכלים.

אותה שעה חזרה שיטה לעולם, מה שהוא קודש קודש ומה שהוא חולין חולין ומה שהוא טומאה טומאה. כוהנים נטלו את פך השמן ובדקוהו, ואשר מָצְאוּ סילק עצמו ממחיצתם ועמו הרחיקו ופסעו לאחור כל שאר ישראל. נתרוות המקום בעזרת-כוהנים, וניתן האות לעבודה, וכל אותם שהיו יוצאים ובאים נצטופפו בעזרת ישראל. שב המקדש לחזקתו והשמחה גדולה. אמרו משם יהודה:

”המתין לנו הקדוש ברוך הוא עד שנסלק כל סימן של טומאה מביתו”.

אמר כנגדם חנן, ואין לו שומע:

”לבד מטומאה אחת!”

ומאותה שעה ידע, כי אין חייו חיים עד שלא ימצא לו כפרה.

למחר, הוא עשרים וחמישה בכסלו, בהשכמת הבוקר, נתחדשה העבודה בבית ד' בירושלים. העלו תמיד של שחרית על המזבח החדש והקטירו קטורת והעלו אור במנורה. המוני-המונים עמדו בני ירושלים וגיבורי יהודה וכל הנפש הבאה מקרוב ומרחוק וצפו בה בעבודה, כיצד היא נעשית על הסדר, אין נגרע דבר. הטילו הכוהנים פיס, ומי שזכה בשחיטה שחט ומי שזכה בדישון-המזבח נכנס לאולם והקטורת בידו, ומי שזכה לדישון-המנורה זכה מרבים ונטל את הפך הקטן ונטל את הכוז, שהוא דומה לקיתון גדול של זהב ומשמש לדישון, ונכנס אף הוא לאולם לדשן את הנרות ולהדליק נר מערבי.

ראו בשחיטה וראו בַּלְחָךְ האש עצי-מערכה ובא ריח הקטורת וחדר לכל אף – שהוא מהלך בכוחו עד יריחו – אך לא היו מצפים אלא לזוכה בדישון-המנורה. עמדו צפופים והמו ורגשו על דבר זה לבדו. הדליק? ובשעה שיצא המדליק ועמד בין האולם למזבח נשתתקו באחת ותלו עיניהם במוצא פיו: הדליק?

”נר מערבי דולק”, לחש הזוכה בדישון המנורה, ומייד נדלקו כל עיניים שבמעמד, כל לבבות שבירושלים. אור בהיכל, שְׁלֵמָה תשועת ישראל. כל אותו יום לא פסק פה מהלל והודאה, לא שב איש למלאכתו, לא חזרה

אישה לביתה. בין תפילה לתשבחה היו יוצאים אשר בעזרות אל ההר ואל שערי החומות לקדם פני הבאים, שלא חדלו מבוא ואף הגבירו כוחם כנטות היום. קידמו פניהם והיו מספרים באוזניהם כל גדולת אלוהיהם ומעשיו אשר במו עיניהם חזו במ.

משנטה היום עלה קול קריאה מן העזרות ונזדרזו הכול להיכנס לראות בתמיד-של-ערבית ובמי שזוכה בהדלקת המנורה של בין-ערביים. כאור זה של שבעה נרות שהוא גדול מאורו של נר אחד, כן אורם של ישראל בערבית גדול מאורם בשחרית, שמחתם בערבית גדולה משמחתם בשחרית, הודאתם בשיר גדולה מהודאתם בשיר.

בתוך השמחה עמד חנן ולא הניח לו למדליק המנורה שייעלם מעיניו לאחר שהתים מלאכתו בהיכל פנימה. נפשו יצאה אל פך השמן הטהור, אל מי שאחז בו, אל מי שהעלה ממנו אור-המנורה. ירד אותו כוהן במעלות לאולם, והיה מפסע בזריזות. בידו האחת הכוז ובשנייה האליתה שבה העביר האש מנר לנר. עמד חנן למולו, כמבקש להתקדש ממגעו, ובחולפו על פניו היה מרטיט מעוצר חרטה ומהתפעמות הלב. הוא נמשך אחריו. תמול שלשום היה מהלך בכל מקום בהיכל ואין ממחה בידו, שהיה בעושי המלאכה, עכשיו הקפיד על עצמו שלא ייצא מרשותו ולא ייכנס לרשות שאינה שלו. אף על פי כן נמשך והלך אחר אותו כוהן. ראהו שהוא מכניס את הכוז ללשכת-הכלים ומוסרו לידי הממונה, ראהו שהוא נוטל את הפך הקטן והטהור ומטילו לקרן-זווית ככלי אין חפץ בו. נתקוממו פליות חנן למראה, אך מה יעשה? פך שנתרוקן משמנו, הסכים בדעתו, אין חפץ בו. אתמול גואלו של עם, היום חרס הנשבר.

פשט הכוהן בגדי-הקודש שעליו ולבש כסות עצמו והלך להתחבר אל אחיו הכוהנים, שהיו עומדים חבורות-חבורות ושמחים עם כלל ישראל ומשמחים אותם. הלך אף חנן ומצא לו עמידה בין אלה לאלה, והיה שר עם השרים ושומע עם השומעים כל הניסים והמופתים שעשה הקדוש ברוך הוא לעמו מימות עולם. עם זאת לא גרע עינו מכוהנו, ואף הטא אוזנו לצוד שמץ דבר. לא ידע מה הוא מבקש, אך ידע כי רק במקום זה ימצאנו. מתחת לכסותו עוד צמוד היה לבשרו הפך הטמא, כמכות-זכר-חטאת – ועיניו אף אוזניו לא חדלו מבקש כפרה מנין תבוא. מי שטיהר אומה וארץ לא יטהר אדם אחר? והנה דיבר הכוהן:

”הבאו השליחים?”

”עדיין לא שב איש”, ענהו מי שאליו שלח שאלתו בלחישתו, ואף הוא מן הכוהנים, מיקיריהם, ככל שענתה בו הכרת פניו.

נתאטמו לו לחנן כל מיני הזמר שהיו מזומרים מסביב וכל השאון והדברים, וכמחודדה באה באוזניו שמועה אחר שמועה.

"פך של מה-בכך היה הוא", לחש הכוהן מדליק המנורה, "לא מלא הכוז אלא כשיעור טפח".

"זאת ידעתי", לחש כנגדו חברו.

"ועתה נתרוקן אף הוא".

"כיצד", שאל חברו, ודומה היה לו לחנן כאילו בצעקה גדולה נעקרה מילה זו מתוך ליבו שלו.

"הנרות גדולים ועשייתם גסה", השיב הכוהן כיודע דבר אך לא כנבהל מפניו, ומעתה התחיל חנן שונאו, "רבע מן השמן נבלע והרבע אינו צף והמחצית הבערת לא תזין עד בוקר".

"עדיין לא שב איש מן השליחים", חזר ואמר בעל דברו, "שהרי הרבה נצרכו להרחיק בשביל למצוא כפר שלא חרב ואוצר שמן שלא הייתה בו יד".

כחותם את הפרק, אמר הכוהן:

"אם אין הם מביאים שמנם עד למחר, חס ושלום תכבה המנורה ואין מדליק".

שעה רדפה שעה ולאחרונה התחילו מתמעטים אוכלוסין שבעזרות ובהר-הבית. מי שבית לו בעיר פרש לביתו ומי שאין לו בית הלך לבקש לו מסתור מפני הקרה באחת המערות אשר במורד נחל קדרון. חנן לבדו לא נע ולא זע ממקומו. עכשיו זה כמה שעות עומד היה וצופה בפתח האולם, פתחה של חשכה, וסודו בליבו. קרוע לרווחה היה פתח האולם, כפצע שאין לו ארוכה, כי לא הובאה עוד פרוכת חדשה תחת הישנה אשר שרפו יוונים. אפלים היו הפתחים זה לפנים מזה, כי גבר עליהם מחוץ אור העזרות המלאות אדם. אך משמעטו אוכלוסים פחת אור החיצון ונתמעטו אשיהן של העזרות. מעט מעט הבהיר פתחו של אולם, הבהיר והוסיף, עד כי לאחרונה עמד כמלבן של אור כהוי ורוטט בתוך חומת-האבן האפלה של כותל המזרחי.

אל זה מלבן האור הכהוי נצמד חנן, לא המיש ממנו מבטו. כבר נתרוקן הר-הבית מאדם, לא נשמע אלא צעדם של משמרות-הכוהנים הסובבים לפי דרכם, כבר ירדה חשכה וצנחה על כתף, וירדה והחליקה עד לכפות

הרגליים, עד לקצה האצבעות הממשמשות חלקת העמוד הקר – אך חנן במקומו עומד, ועיניו באותו מלבן מהבהב ורוטט, אשר בעדו זורמת, לא נחה, הילת נרות-הקודש. לו, לו לבדו האירו עתה שבעת הנרות של שמן טהור. אליו, אליו לבדו שיווע האור הנאבק על נפשו.

הצינה העירתהו, משחטפתהו תנומה. שוב ירד הגשם, והיה מרחש על פני האבן רחישה בלתי-נשמעת. הרקיע היה כיסוי, קול המשמרות נדם – לא ניתן לו לחנן לשער מה אשמורת היא זו, לא העז לקום ממקומו, לבקש אדם בחשכה. ביקש לקבוע עינו במלבן וארך לו הרגע עד שמצאו. תוך כדי כך אבד ממנו שוב – עד שהבקיע בו מבטו באימוץ-הגבות. עוד הגיחה ובאה הילה של אור מעם האולם, אלא פתע דומה היה שנתמעטה. מייד ברי היה לו שנתמעטה, וניעור כל כולו וקפץ על רגליו, ידו אחזה בפך השמן אשר נפל לו לנחלה – ומקרב האולם שיווע אליו האור הנאבק על נפשו.

משניעור בשנייה כבר עלה קולו של שכווי מרחוק. הגשם חדל והצינה גברה. רעבו שסבור היה כי כבר הורגל בו, התחיל קודח במעיו ומקודד ומעלה בהם אש רעה. חלשה נפשו. שוב ביקש לקבוע עינו במלבן הפתח – ובזו הפעם ארכה לו מאוד השעה עד שמצאו. נצטעפו עיניו ונתייגעו. אך ידע עד מאוד: פחת אור המנורה כדי גסיסה.

נטל פך השמן בידו ונשמע לרגליו אשר קלו. מעזרת-ישראל לעזרת-כוהנים, כביום שנושע המקדש, ומעזרת-כוהנים עד למעלות-האולם, כביום שהיו מפנים את ההריסות, וממעלות-האולם לתוכו, כביום שהיו מתקנים את בדיק הבית, ומן האולם לתוך ההיכל, עד למזבח הקטורת וריחו הטוב. ועד למנורה שעמדה בחשכה והאירה בשניים שלושה אורים אחרונים.

בשחרית בא הכוהן ומצא שבעה נרות דולקים במנורה, ושמןם לא נגרע. הדבר היה לפליאה, אך לא הוציאו טיבו ברבים עד ערב. מתוך היראה הניחו להם לנרות שיבערו יומם. לאחר תמיד של ערבית הניח הכוהן את המנורה בשבעה נרות – ולמחרת בשחרית שב ומצאה בשבעה. כמין להבה של אש פשטה עכשיו הבשורה בהיכל ובעיר: נס גדול היה שם, ובתוך שעה מעטה נתמלא שוב הר הבית רבבות עם חוגג. בשבעה נרות בערה המנורה עד ערב – ולמחר בשחרית שבו ומצאוה בשבעה נרות.

מקודד: קודח, מנקב.

עם כל יום גבר הנס, וכגבור הנס גברה השמחה. שליחים שנשתלחו מאת יהודה לכפרי עבר-הירדן והגליל עשויים היו לחזור בכל יום ושמנם הטוב עמם – אך חלפו יום ויום והם לא באו. בינתיים מאיר הקדוש ברוך הוא לעמו בפך שמן אחד. יומם ולילה דולקים שבעה נרות ושמנם אינו נגרע. משלושה לארבעה, מארבעה לחמישה.

נס שאירע במנורה שבהר אירע בנפשות שבשפלה, כשמן זה שכוחו לפרנס שבעה נרות ואינו נגרע כן נתפרנסה רוחם של ישראל מתשועתם אשר שלמה. שכחו תלונות רעבם וגברו על מצוקת-עירומם וצינתם. גיבורים שבהם הוסיפו גבורה, אומנים שבהם הוסיפו חריצות. לא חנוכת המנורה הייתה היא ולא חנוכת ההיכל בלבד, לא חנוכת הר הבית בלבד ואף לא חנוכת ירושלים – חנוכתה של אומה הייתה היא, עד עתה נחלת זרים הם, מעתה ואילך נחלת עצמם.

בשחרית יום שישי בא הכוהן להיכל ומצא את המנורה בשבעה נרות. כמיום ליום גברה שמחה, אך יהודה שהיה מתעסק להגביה חומות-ירושלים אמר דבר אחר. אמר:

“עד מתי אנו סומכים על הנס? חס לנו שננסה את הקדוש ברוך הוא. יותר משבעה ימים אסור!”

ומייד שיגר שליחים אל שליחיו, להאיץ בהם ולדפוק בהם למען ימהרו בדרך ויביאו שמנם להדליק בבית-המקדש. השליחים יצאו דחופים, והעם קבע-עיניו במנורה ובשבעת קניה.

בשחרית יום שביעי נכנס הכוהן להיכל ומצא את המנורה בשבעת נרות דולקים, אך משבדקם ראה כי ירדו פני השמן בנרות. אותו יום הריקו השמיים מטורות עוזם ושיבשו כל דרך ושביל, נחלים מלאו מים עד אין לעבור ובשערי ירושלים לא יוצא ולא בא.

יום שביעי והנס בתוקפו. אץ יהודה ועלה להר הבית ושמע כי מעט השמן בנרות. צותתו יושבי ירושלים מחוריהם אשר נחבאו בהם מפני הסופה וקלטו כל שמועה המהלכת. הבאו השליחים? היאירו הנרות? היעמוד הנס?

והשליחים לא באו. יום שמיני בשחרית נכנס הכוהן להיכל ומצא את המנורה בשבעה נרות דולקים, אך מאוד ירדו פני השמן בנרות. לעת הצהריים כבו שניים שלמזרח וכמו לקו מאורות ברקיע, אך באותה שעה חזרו כמה מן היוצאים דחופים מאת יהודה ובפיהם בשורה גדולה:

“למחר עם שחר נכנס לירושלים שמנו של גליל!”

בשעת ההדלקה של בין-הערביים דישה הכוהן את הנרות שכבו מחבריהם שעוד היו מהבהבים, ומשהניח את ההיכל בערה המנורה בשבעה נרותיה, אך אדמונית הייתה שלהבתם, מנתזת וכמו מבקשת להינתק מגופה – שלהבת שניטל שמנה הימנה. היעמוד הנס עד שחר?

באשמורת-ליל אחרונה כבו הנרות בזה אחר זה. תחילה שניים, אחר-כך שלושה כאחד, והשישי אחריהם, אך משפרפר השביעי לנפוח נשמתו – הרים חנן את ידו ויצק לתוכו שלוש טיפות של שמן. חייתה נפש הנר, ומשהרחיב חוג-נוגהו נענו לו שניים אורים מעומק עיניים שחורות וקורעות לרווחה.

חנן נטל את פכו הקל, המתרוקן, והערה פיו אל פי הנרות האחרים. טיפין טיפין נטפה שארית השמן, ועל כל נר ונר האריך להרכין פכו, שדלל והלך. נר שביעי קלט טיפין אחרונות. הפכה יד את פי הפך, טפחו אצבעות על צלעו לנער ממנו נטף אחרון, חזר הפך הריק אל חיק בעליו.

שעה ארוכה רעדה כפו של חנן עד שהאחיזו אש באליתה מנר מערבי. משאחזה אש נתכפל פתאום אור ההיכל והוארו שפודי-הברזל, הואר גוף הנער הנמשך להתרומם, הוארו עצמות לחייו המשופות, מצחו המבהיק.

אט אט העביר האש מנר לנר. ממערבי לשני, משלישי לרביעי ולחמישי, משישי למזרחי. המנורה בערה בשבעה נרות, האיר ההיכל, נצנץ מזבחה-הקטורת, האפילה הרחק פרוכת קודש-הקודשים.

ירד חנן מעלה אחת באבן המנורה ואימץ אל חיקו את פכו הריק. בשבעה אורות גדולים בער שמנו אשר נטל מפיו ונתן לפי האלוהים, על שבעה מזבחות עלה קורבנו.

חלישות מִפְסָקַת לב ירדה עליו פתאום, ומשהתמוטט כרע על מעלה שנייה באבן המנורה. שבעה ימים לא בא דבר אל פיו. שמונה לילות לא נתן שינה לעפעפיו. למעלה, בשבעה חוטים של זהב, נצנץ שכרו.

מחלישות לנקיפת הלב, כהו עיניו. נמשך לקרקע ורביץ על מעלה תחתונה באבן-המנורה. והזר הקרב יומת, ידעה לה נפשו. הוא חש את היד היורדת לקחתו. חדרה ובאה צינתה אל בין עצמותיו, אל כפות-רגליו, אל קצות אצבעותיו הנקרות.

אך פניו בערו, חזהו להט, עיניו סירבו להיעצם. בבת-אחת באה אושר גדול. הוא לא ידע פחד. נזקף ונסמך על ידו. אכן, הוא לא ידע פחד. רגשת אושר הייתה הרגשה אשר הקימתהו על רגליו. הוא לא ידע פחד.

כי נסתלקו גבולין, כי זה אשר לשמו בערו הנרות לא היו לפניו לא קודש

ולא חולין, כי השמן הבוער לשמו טהור הוא, אף אם טמא, והשמן שאינו לשמו – בטומאה הוא בוער, אף כי טהור, כי אין לפניו אלא בעלי-יחסין, אין לפניו אלא זכאים – אין לפניו אלא בנים.

לא יומת הבן הקרב. אך הזר הקרב יומת. כי מי שאינו זר בליבו אינו זר בהיכל, אינו זר בקודש הקודשים, אינו זר תחת כיסא הכבוד.

אבי, קרא חנון בליבו, אבי – הנה בוער אני בשבע להבות למען שמך הגדול. אבי – לא זר הוא הקרב, בן הוא הקרב! בנך! אתה אבי, תעיד בי לדור ולדורות, כי שמן טהור יצקתי במנורת הקודש אשר לך, שמן טהור – כי שמן קורבן היה, כי יטהר הטמא אשר יהיה לקורבן. אבי...

עם איילת-השחר באו השליחים המוליכים את שמנו של גליל, ומייד נעשתה להם לוויה גדולה להעלותם להר-הבית. בראשם יהודה ואחיו וגיבוריו, עמהם ואחריהם כוהנים ופרחי-כוהנים וסתם ישראל – ובתוכם שתיים ושלוש בהמות נושאות כדים גדולים וחתומים, יקרים מכל יקר. באפלה עלו בחוצות ירושלים ונכנסו בשערי הר-הבית ופרקו הכדים ונשאום בשניים שניים עד לעזרת כוהנים.

משכנס יהודה להר-הבית נתלקטו אליו כל משמרות כוהנים שבאותו לילה ועמדו הם וכל המצוי באותו מעמד ונשאו תפילה והודיה לפני השוכן בבית זה, על הניסים על הנפלאות אשר עשה להם ולאבותיהם ועל נס פך השמן אשר האיר להם בשמונה ימים. אמר להם יהודה: "מעתה ועד דור דורים קובעים אנו ומקיימים שמונה ימים שמעשרים וחמישה בכסלו ואילך ימים טובים של הלל והודאה". שמעו וקיבלו וקמו לשוב איש אל משמרתו בהיכל. נתחבר יהודה אל מי שהוא סובב על המשמרות לבדוקם ולבדוק כל מה שאין עינם מגעת אליו.

המסיבה: נתיב סיבובי מקורה, שפרט מערכת מדרגות לולינית.

סבבו והלכו והאבוקות מאירות לפניהם. בדקו כל שערי עזרת-כוהנים והקיפו את ההיכל מאחוריו, חלפו על בית הורדת-המים שאצל כותל חיצוני בדרום ובאו עד המסיבה שהיא אצל כותל חיצוני בצפון. עוד הם מפסעים במסיבה ההולכת לה תחת הבירה ונרות דולקים להאירה מכאן ומכאן – וקול כקול צעדים נבהלים עלה באוזניהם. קפאו על מקומם ודממו להסכית. דמם קול הצעדים. מייד קפץ יהודה ועמו כוהן-המשמר, ועלו לבדוק בזה ובזה. כמין צל הגיח לעיניהם אדם מפתח בית-החליפות המוליך לצד העזרה. ניטעו למקומם ועצר אף הוא לעומתם, אך ראשון היה לזוז ממקומו. בבת-ראש חזר ונכנס לבית החליפות, ומשקפצו שמה אחריו – דלק ונבלע באולם, ומן האולם לתאים שבדרום, והם רודפים אף מזעיקים כל כוהנים שבמשמר להניח מקומם ולרדוף עמם אחרי הגב

הבירה: המקדש או העזרה במקדש, ולפי מפרשים אחרים: מגדל. על פי המשנה, תמיד א, א.

מחלל-הקודש.

רדפוהו עד אל אחורי בית-הכפורת, ומשם הוליכם צילו המתחמק עד לכותלי העזרה, ורדפו רבים את האחד עד אל מעבר לשערים, לחצר הר-בית, והגבירו מרוצתם ומניינם, ושם היה הנרדף גלוי לעיניהם בהחוויר חשכת הלילה מסביב. הם סגרו עליו והוא התחיל מועד בריצתו. אף כשל וקם, וחזר וכשל, ומשקרבו עֲדִיו התמוטט ונפל על פניו בעפר.

באו וראו כי מת האיש. הפכוהו לבדוק חזות פניו, ולאור השחר העולה ראו כי נער הוא. מת ממתו הרעב היה, כולו כמין גל עצמות. בסמוך לו, על גבי הקרקע, מוטל היה פך קטן של שמן אשר לא נשבר בנפול בעליו. ריק וריקן היה הפך.